

REKOMMENDATION OM ANVÄNDNINGEN AV DEN EKUMENISKA ORDALYDELSEN I DEN NICENSKA TROSBEKÄNNELSEN

I den tidiga kyrkan fördes på 300-talet en fundamental diskussion om enheten, skillnaden och förhållandet mellan Fadern, Sonen och den heliga Anden. Den första dogmen i denna fråga offentliggjordes vid kyrkomötet i Nicea år 325. Synoden förkastade den arianistiska uppfattningen om Jesu ställning som "halvgud" mellan människan och Gud Fader och godkände bindande en anti-arianistisk bekännelse. Enligt den är Jesus Kristus, Guds Son, "av samma väsen" (gr. *homoousios*) som Fadern. Den arianistiska uppfattningen ansågs fördärva den kristna uppfattningen om frälsningen som Guds verk. De senare sex ekumeniska kyrkomötena förklarar och värnar till sin självförståelse "den nicenska tron". Den nicenska trosbekännelsen är den enda trosbekännelse som godkänts i ett ekumeniskt koncilium. De två övriga bekännelserna i de lutherska bekännelseskriterierna, dvs. den apostoliska och den athanasianska trosbekännelsen, används endast i väst. I den nicenska trosbekännelsen är Andens del emellertid kortfattad. Den kompletterades vid kyrkomötet i Konstantinopel år 381 med ett avsnitt som förklarade den heliga Anden.

Bakom den bekännelse som godkändes vid kyrkomötet i Konstantinopel låg de så kallade kappadokiska fädernas treenighetsteologi. Enligt *filioque*-läran utgår den heliga Anden från Fadern "och Sonen" (*filioque*). Dess rötter finns i kyrkofadern Augustinus övertygelse om att Anden är Faderns och Sonens Ande. Uppfattningen om att Anden utgår från Fadern grundar sig på det klassiska bibelstället Joh. 15:26. Uppfattningen att Anden utgår från Sonen grundar sig i sin tur på att Anden gavs till lärjungarna efter påsken (Joh. 20:22). Augustinus använder samma bibelställen som kappadokierna och till en början ansågs deras åsikter inte skilja sig väsentligt från varandra. Augustinus hade emellertid ett gemenskapsmässigt perspektiv på treenigheten. Detta blev mera centralt än Sonens och Andens förhållande till Fadern, som var viktigt för kappadokierna.

För *Filioque*-tillägget är det tredje kyrkomötet i Toledo år 589 en viktig hållpunkt. Tillägget var nu en allt mera oumbärlig del i tolkningen av den anti-arianistiska treenighetsläran. Bakom *filioque*-tvisten ligger också politiska och kyrkopolitiska faktorer med anknytning till förhållandet mellan Västrom och Östrom. En väsentlig händelse för tvisten var att påven Benedictus VIII år 1014 tog med *filioque* i den nicenska bekännelsen som sjöngs i mässliturgin. Vid kyrkomötena i Ferrara och Florens 1438 och 1439 nåddes ett samförstånd mellan de kristna i öst och väst - till synes.

En närmare granskning ger vid handen att det främst var den västra *filioque*-teologin som stod för beslutet. Kompromissen som byggdes på latinsk grund var inte hållbar.

I senare diskussioner i väst och öst kan man i varje fall se att motiven närmar sig varandra. I bägge traditionerna har treenighetstanken förnyats, så att man smidigare kan uttrycka Guds personliga närvaro i världen. Viktiga hållpunkter för den ekumeniska utvecklingen av temat var mötena Faith and Order på slottet i Klingenthal i Alsace 1978 och 1979. Mötesresultaten beaktades i Faith and Order-projektet "Confessing One Faith. Towards an Ecumenical Explication of the Apostolic Faith as Expressed in the Nicene-Constantinopolitan Creed (381)" (1991).

Texten användes i 381 års form utan *filioque*-tillägget. Dessa diskussioner är emellertid inte bindande för kyrkorna.

Gammalkatolikerna frångick *filioque*-tillägget 1970 och den anglikanska Lambeth-konferensen 1978 bad kommunionens medlemskyrkor att överväga att använda den nicenska trosbekännelsen i 381 års form utan att anse det västkristna tillägget irlärligt. Frågan har ansetts aktuell eftersom den vid ifrågavarande tidpunkt är kopplad till utformningen och fördjupningen av treenighetsläran samt till att undanröja schismen mellan öst och väst.

Påvliga rådet för främjande av de kristnas enhet publicerade 1995 på begäran av påven Johannes Paulus II ett förtydligande till hur den heliga Anden utgår i den grekiska och latinska traditionen. Då *filioque* tidigare framställts som absolut nödvändigt, erkändes för det första nu den nicensk-konstantinopelska trosbekännelsen som ett normativt kriterium för andra trosbekännelser, vilka kan höra till en särskild liturgisk tradition. Dessutom ska Gud Fader förstås som den enda källan för båda personerna, Sonen och Anden.

Lutherska världsförbundets generalförsamling i Curitiba konstaterar i sin resolution 1990: "Generalförsamlingen rekommenderar att de lutherska kyrkorna fäster större uppmärksamhet vid den liturgiska och kateketiska användningen av den nicenska trosbekännelsen och i framtiden - där detta inte redan är praxis - använder den i gudstjänster åtminstone vid kyrkoårets huvudhögtider... Generalförsamlingen anser det ändamålsenligt att de kyrkor som redan använder den nicenska trosbekännelsen i sin liturgi kan använda 381 års version exempelvis i ekumeniska gudstjänster; att när kyrkorna i länder med en stor ortodox befolkning utarbetar en gemensam text om den nicenska trosbekännelsen på sitt eget språk, kan den lutherska kyrkan godkänna en version utan "det västliga" *filioque*.

Även om det i denna situation inte är motiverat att ändra den nicenska trosbekännelse som används, kan man uttrycka den västra och den östra kristna traditionens gemensamma relation till den apostoliska tron tydligare än tidigare genom att utelämna *filioque* ur den nicenska trosbekännelsen i de ekumeniska sammankomster där ortodoxa deltar. Detta kan betyda i predikogudstjänster, andakter eller kyrkliga förrättningar, med undantag av vigning till kyrkans ämbete och installation till tjänst. Då uttrycker man förbindelsen till den officiella bekännelsegrunden och det är skäl att ha med *filioque*-tillägget i trosbekännelsen.

Den rekommenderade praxisen kan jämföras med den nuvarande användningen av den ekumeniska formen av Herrens bön, men är avsedd speciellt för möten med ortodoxa. På så sätt beaktar vi den mycket betydande ortodoxa minoriteten i vårt land och andra ortodoxa relationer. I gudstjänstboken konstateras att "särskilt vid festliga högmässor kan de gamla kyrkornas gemensamma trosbekännelse, den nicenska bekännelsen rekommenderas."

I Finland har de liturgiska texterna på finska och svenska setts över senast i samband med gudstjänstreformen på 1990-talet. Handboks-kommittén ansåg i sitt betänkande 6/1997 att ett alternativ var att använda den nicenska trosbekännelsen ekumeniskt genom att i ekumeniska gudstjänster utelämna *filioque*.

Till följd av det som sagts ovan konstaterar biskopsmötet att

i ekumeniska predikogudstjänster, andakter och kyrkliga förrättningar som firas tillsammans med ortodoxa kan den nicenska trosbekännelsen användas utan *filioque*-tillägget ("och Sonen") i 381 års form. Vid vigning till kyrkans ämbete eller installation till tjänst ska man i gudstjänsten emellertid använda den nicenska trosbekännelsen i sin västliga form, dvs. den officiellt godkända bekännelsetexten med *filioque*-tillägget.

Utfärdat i Helsingfors den 29 maj 2019

Den nicenska trosbekännelsen, ekumenisk ordalydelse

Vi tror på en enda Gud,
skapare av himmel och jord,
av allt synligt och osynligt.
Vi tror på en enda Herre, Jesus Kristus,
Guds ende Son,
född av Fadern före all tid,
ljus av ljus,
sann Gud av sann Gud,
född, inte skapad,
av samma väsen som Fadern,
på honom genom vilken allt blev till;
som för oss människor och vår frälsning
steg ner från himlen,
blev människa av kött och blod
genom den heliga Anden och jungfru Maria,
korsfästes för vår skull under Pontius Pilatus,
led döden och begravdes,
uppstod på tredje dagen
i enlighet med skrifterna,
steg upp till himlen,
sitter på Faderns högra sida
och skall återvända i härlighet
för att döma levande och döda,
och vars välde aldrig skall ta slut.
Vi tror på den helige Anden,
som är Herre och ger liv,
som utgår från Fadern [och Sonen]*,
som tillbeds och äras
med Fadern och Sonen
och som talade genom profeterna.
Vi tror på en enda, helig,
universell och apostolisk kyrka.
Vi erkänner ett enda dop,
till syndernas förlåtelse.
Vi väntar på de dödas uppståndelse
och den kommande världens liv.

* orden "och Sonen" (*filioque*) kan utelämnas vid ekumeniska tillställningar som ordnas tillsammans med ortodoxa, förutom i gudstjänster där vigning till kyrkans ämbete och installation till tjänst ingår.